Hudba je pro mě darem z nebes

Vojtěch Stříteský. Muž, který již čtvrtou dekádu hudebně vzdělává a vychovává obyvatele a tisíce návštěvníků východočeské Litomyšle, města, kde se i díky národnímu obrození a významným osobnostem na poli duchovním, kulturním i politickém, tvořily dějiny národa českého.

Jako dramaturg Národního festivalu Smetanova Litomyšl však významnou měrou zasahuje i do duchovního života lidí, když v opravdu nebývalé míře, oproti jiným českým festivalům, zařazuje do programu toho litomyšlského, nesoucího jméno nejvýznamnějšího místního rodáka, duchovní skladby. A protože si této skutečnosti dosud nikdo snad ani nevšimnul, zeptali jsme se na to my.

Vaše kořeny jsou litomyšlské?

Narodil jsem se v Litomyšli jako šesté dítě nedlouho potom, co se moji rodiče do města přistěhovali. Tatínek pocházel z Pohory v Sebranicích, maminka z Dolního Újezdu. Už od dětství jsem se seznamoval s vírou v naší římskokatolické rodině. Později jsem se dozvěděl, že moje maminka měla přání, aby se alespoň jeden ze synů mohl stát duchovním – a měl jsem to být snad já. Je pravda, že jsem od útlého dětství ministroval a bral jsem to opravdu poctivě. Vstával jsem třeba kolem páté na roráty a kupodivu mi to ani v tuhých zimách nevadilo. V podstatě jsem byl denně v kostele a na faře. A tam jsem se dostal velmi blízko k nejrůznějším slavnostem, ceremoniálům, obřadům, – i těm smutným – a samozřejmě hudbě, která se mi stala celoživotním zájmem i profesí.

Pamatuji, jak jsme chodívali pěšky na pouť, především na nedaleký Chlumek, ale také jsme byli autobusem v Čenstochové, Vambeřicích, Žarošicích, na Svaté Hoře... Mimochodem – uplatňování závěrů II. Vatikánského koncilu nebylo tak rychlé, takže jsem ještě zažil latinské mše. Ebenovo ordinárium, přestože již bylo napsané, si muselo na svoji oblibu ještě dlouho počkat. Moje první kontakty s vírou i vjemy hudební jsou u mne tedy spojeny především s muzikou barokního charakteru, s varhanami, se zpěvem lidu, s písněmi mariánskými...

Co rozhodlo, že jste se začal o hudbu více aktivně zajímat?

Rodičům ve škole na základě přezkoušení pověděli, že bychom s bratrem mohli a měli začít chodit do Lidové školy umění. Můj bratr Pepík prohlásil, že bude dělat cokoliv, jen ne chodit do „hudebky“! Mně se ale nápad líbil. Ve zdejší LŠU mně zapůjčili trumpetu a já se na ni začal učit. Vlastní jsem následně dostal k 10. narozeninám od rodičů. Musela to být pro ně obrovská oběť, protože u nás doma se, vzhledem k počtu dětí a ekonomické situaci rodiny, k narozeninám dával třeba pomeranč a maminka upletla šálu nebo svetr. Jsem za to rodičům moc vděčný. Samozřejmě mám trubku dodnes schovanou, přestože jsem na ni nehrál nijak moc dobře.

Kam vás hra na trubku posunula?

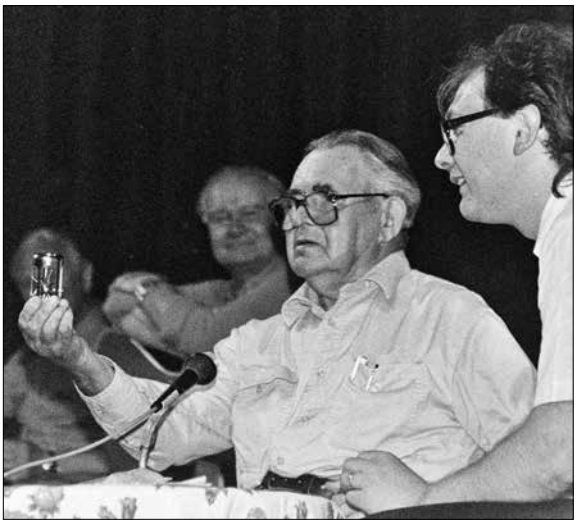
Především do časem vyhlášené dětské dechovky pana učitele Františka Kašpara, který ji založil, dirigoval, rozepisoval pro ni noty, sháněl vystoupení... Absolvovali jsme jich několik desítek ročně, koncertovali jsme po celé republice, účinkovali i v televizi.

Já k tomu měl ovšem závodně fotbal, basket, hokej, pořád jsem četl, v kině bych byl nejraději non-stop, a když se konal „od kostela“ zájezd, nechyběl jsem na žádném. Vůbec jsme neznali slovo nuda – a možná také proto bylo období mého dětství krásné! Moji starší bratři byli velcí trempové, každý víkend zmizeli kamsi na „potlach“. Hráli na kytary, a tak jsem se i já po jejich vzoru – a od nich – na kytaru naučil hrát. A díky tomu si i dnes v autě rád poslechnu dobrou folkovou a country muziku. Obecně jsem docela tolerantní k různým hudebním stylům, jediné, co fakt nemohu vystát, je techno a house. To je na mě zkrátka příliš.

Studovat jste šel nakonec ale zpěv.

Moc rád jsem zpíval, lásku ke zpěvu mám docela určitě po mamince, ta si zpívala neustále. Když jsem se dozvěděl, že v Pardubicích budou otevírat konzervatoř, domluvil jsem se ve Vysokém Mýtě se zkušenou učitelkou zpěvu paní Šumskou, aby mne během roku připravila k přijímačkám na konzervatoř. Vše se podařilo a já v roce 1979 nastoupil v Pardubicích do třídy prof. Milana Stříteského. Byla to sice doba normalizace, ale kdo by vzpomínal na studentská léta ve zlém! Na naší škole učilo mnoho skvělých kantorů, z Prahy dojížděli ti, kteří tam měli z rozličných důvodů působení zakázané, chodili jsme společně i do hospůdek a povídali si o kumštu. A měl jsem báječné spolužáky, s nimiž jsem dosud v čilém kontaktu.

Vystudoval jsem tedy operní zpěv a po vojně, kterou jsem prozpíval v Armádním uměleckém souboru, jsem se vrátil do Litomyšle a chtěl se stát učitelem ve zdejší Lidové škole umění. Trvalo dva roky, než mně to bylo umožněno. Ve

V 80. letech uváděl Vojtěch Stříteský besedu se spisovatelem Jaroslavem Foglarem

V roce 2004 zavítala na provedení oratoria Petra Ebena Apologia Sokratus celá jeho rodina, Vojtěch Stříteský zcela vpravo

studiu zpěvu jsem se rozhodl pokračovat ještě na AMU v Praze a byl jsem tam dokonce přijat. Po Listopadu se rázem změnilo takřka úplně všechno a já poznával, že několik let dálkového studia se pro mě stává nereálným, takže jsem ze školy s těžkým srdcem odešel. V té době jsem už byl několik let silně angažovaný u litomyšlského hudebního festivalu.

„ To byl ale o dost jiný festival oproti tomu porevolučnímu.

Ano, byl zcela jiný než ten dnešní. V té době jsem byl předsedou umělecké rady festivalu, ale staral jsem se také o květiny, o zákulisí, šatny, zkrátka jsem prošel produkcí tenkrát ještě malého festivalu od píky, za což jsem samozřejmě vděčný. V roce 1992 jsem se pak stal dramaturgem a uměleckým šéfem festivalu. Hned na začátku jsme se rozhodovali, jak dál a jestli vůbec dál. Museli jsme se nějak vyrovnat i s festivalovým dědictvím 80. let. Rozhodli jsme se nakonec pokračovat a festival zásadně proměnit. V lednu jsme se sešli a v červnu jsme zahájili festival v úplně novém střihu. Tenkrát šlo o dva prodloužené víkendy a během let program festivalu narostl na dnešních čtyřicet tři pořadů a asi sto dvacet doplňkových akcí. V tomto ohledu došla Smetanova Litomyšl vrcholu, protože nádvoří zámku a stejně tak ani město se nedají nafouknout. Pro mě je důležité, aby zde i v dalších letech zpívali a hráli ti nejlepší zpěváci a hudebníci.

„ Kdy jste viděl poprvé operu vy sám?

Tu úplně první „naživo“ jsem viděl a slyšel právě v Litomyšli v roce 1974. Byla to Prodaná nevěsta v podání pražského Národního divadla. Nikdy na to nezapomenu! Celá ta forma hudebního divadla mě tehdy velmi nadchla a stala se z toho láska celoživotní.

„ Bylo možná před rokem 1989 uvádět jakýkoliv repertoár?

Zejména po nástupu Gorbačova v Sovětském svazu jsme si mohli dovolit začít otevřeně mluvit o uvádění také jiných skladatelů než jen Smetany a autorů slovanských. To jsme pak sváděli ne úplně akademické půtky s dogmatiky a velmi fundamentálními zastánci ryze Smetanovské linie. Nebylo nás mnoho, kteří jsme prosazovali, aby se festival otevřel i zahraničním autorům, včetně italských. To fungovalo na některé lidi, kteří tvrdili, že zejména verismus se v Litomyšli nikdy nesmí hrát, jako červený hadr! Mně tyto debaty pomohly utvářet názory a také mě to dovedlo k permanentnímu dovzdělávání se v oboru opera. Předsedal jsem nově jmenované dramaturgické komisi, musel jsem mít vědomosti i argumenty. Víte, ona obtížná byla už samotná jednání s divadly. Také tam seděly na důležitých místech nomenklaturní kádry, které měly jasně dané, s čím se na zájezdy jezdí a s čím ne.

„ Dramaturgie festivalu Smetanova Litomyšl zařazuje každoročně také nemalé procento pořadů s duchovní tématikou. U ostatních českých hudebních festivalů tomu tak není.

Předěl festivalové dramaturgie byl jednoznačně dán změnou politického režimu u nás. To je jasně patrné, když porovnáte programy ročníků do roku 1989, které byly, bohužel ale samozřejmě, podmiňovány souhlasem ideologického oddělení OV KSČ, a těch následujících, které jsme už připravovali ve svobodných podmínkách. Nerad bych se pouštěl do spekulací, proč jiné hudební přehlídky uvádějí duchovní hudby méně, ostatně jsou naopak festivaly, které se na ni specializují. Smetanova Litomyšl každoročně přináší na čtyři desítky pořadů a duchovní, resp. chrámová hudba je v nich zastoupena náležitě, neboť tvoří nesmírně významnou a naprosto nepominutelnou součást pokladnice české i světové hudby. K častějšímu uvádění na našem festivalu jistě přispívá také okolnost, že Litomyšl leží v kraji tradičně religiózním a po duchovní hudbě zde tudíž existuje přirozená poptávka. Dnes už k nám samozřejmě jezdí lidé z celé republiky i zahraničí, ale návštěvnické jádro zůstává zdejší. My jsme otevřeni každé dobré a kvalitní hudbě a já si jako dramaturg naprosto nedokáži představit, že bych duchovní hudbu, která tak často opěvuje lásku – nejen k Bohu, ale také mezi bližními, opomíjel.

Vojtěch Stříteský uvádí Velké finále Smetanovy Litomyšle 2018

„Ať zemi vládne pokoj...“, pod vrcholkem Mojžíšovy hory na Sinaji v roce 2018

Myslíte, že by se to zamlouvalo litomyšlskému rodákovi Zdeňkovi Nejedlému, který stál kdysi u počátku Smetanovských hudebních slavností?

Jakkoli odpověď na tuto zajímavou otázku může být pouze hypotetická, pokusím se o ni. Nejedlý se ve svých vědeckých pojednáních samozřejmě duchovní hudbou – zejména tou českou a nejstarší – dosti zabýval a myslím, že by, zdůrazňuji jako historik, proti uvedení některých děl nic nenamítal. Například Krčkova husovská kantáta Krédo mistra Jana by mu byla tematicky jistě blízká. Ovšem z hlediska festivalu byl zastáncem smetanovského monotematismu. A protože Smetana až na úplné výjimky žádnou duchovní hudbu nepsal, asi by se mu naše dramaturgie zamlouvat nemohla. A jako přesvědčenému komunistovi a jednomu z protagonistů tragických 50. let už vůbec ne!

Před lety se jeden Litomyšlan z řad KSČ důrazně ohradil proti zařazování duchovních děl do programu festivalu.

Ano, pamatuji si, že v 90. letech na Městský úřad přišel takový dopis, s obsahem jsem byl seznámen. Upřímně řečeno – na takovou hloupost se reagovat nedá. Jako kdyby někdo nabádal turistu, ať se jde podívat na Pražský hrad, ale nevstupuje do katedrály nebo do Jiřského kláštera! Samozřejmě si uvědomuji, jak strašně musela nová dramaturgie festivalu ateisty rozčilovat – a možná je hněte dodnes. Je třeba si totiž uvědomit, jak jsem již řekl, že to byl okresní výbor partaje, kdo měl až do roku 1989 v programu Smetanovy Litomyšle konečné slovo. A „soudruzi“ jej uplatňovali – třeba v 50. letech k nám nesměla jedna z nejlepších oper Bedřicha Smetany – Tajemství, samozřejmě kvůli scéně poutníků, kteří zpívají mariánskou píseň „Matičko Boží, obětuj...“. A mnozí si ještě pamatujeme, že v 80. letech k nám na zájezdy nemohl s Národním divadlem přijíždět milovaný Eduard Haken, neboť kdykoli zde byl, zpíval ve venkovských kostelích při nedělních bohoslužbách – například Biblické písně.

V programu festivalu míváte staletími prověřená duchovní díla, ale i ta soudobá. Jak jsou diváky přijímaná?

Obecně nemohu říci, že by přijímání soudobé hudby bylo nadšené či bezvýhradné. Tak tomu prostě nebývalo v historii a není tomu tak ani nyní. Ale chci se vyhnout jakémukoli zevšeobecňování, protože jsou také posluchači, a není jich málo, kteří hudbu soudobou preferují. A to se přirozeně týká i hudby duchovní. Já v tomto ohledu vycházím ve festivalové dramaturgii jednak z určitého kánonu „ať v chrámech zní nová hudba“, jistě se opírajícího o vstupní verš 98. žalmu „Zpívejte Hospodinu píseň novou“, za druhé z premisy, že nejsme festivalem „staré hudby“, ale naopak moderní přehlídkou, která nejenže se nebrání, ale přímo vyhledává vhodné inovace!

Předpokládám, že zařazujete i díla, která nejsou tak posluchačsky atraktivní, ale vy víte, že by se hrát přesto měla...

Samozřejmě to občas přináší určité pnutí, ale také od toho přeci kumšt byl, je a bude! Dodnes vzpomínám třeba na koncert, na němž jsme uvedli v chrámu Povýšení sv. Kříže náročnou 8. symfonii Miloslava Kabeláče „Antifony“ komponovanou na starozákonní text „Mene, tekel, ufarsín“. Před kostelem se pak utvořilo několik skupin návštěvníků, kteří hlasy poměrně vzrušenými diskutovali o tom, zda byli na „nejlepším“ nebo „nejhorším“ koncertu v životě! Jsem přesvědčen, že opravdu dobrá hudba nenechává naprosto nikoho netečným a že je to jen a jen kvalita, která o zařazení do programu festivalu musí rozhodovat.

Jistě by bylo snazší a komerčně úspěšné sestavovat dramaturgii jen z takových děl, která jsou „prověřená“, atraktivní a neustále žádaná. A takových kompozic je nejméně několik desítek. Ale to není ani přibližně cesta, po níž se chceme ubírat. Naší ambicí sice je sestavovat dramaturgii přitažlivou a ano, musíme se ohlížet i na příjem ze vstupného, které dnes představuje již 40 % našeho rozpočtu. Též je třeba si uvědomit, že jsme festivalem letním, konaným v podstatě pod širým nebem – i to ovlivňuje skladbu programu. Ovšem obecně jdeme cestou vysoké umělecké

Se sólistkou Metropolitní opery New York Deborah Voigtovou po skončení jejího Galakoncertu v roce 2015

Na 60. ročníku Smetanovy Litomyšle v roce 2018 zazněla světová premiéra kantáty Český poutník, libreto Vojtěch Střítеský, hudba (zleva) Jan Ryant Dřízal, Jiří Gemrod, Sylvie Bodorová a Jan Kučera

náročnosti a zásadním kritériem pro nás je – a to se asi budu opakovat – kvalita. Po pravdě to nevnímám jako věc záslužnou, ale jako povinnost, přestože je to složitější a musíme zájemcům program více vysvětlovat, přibližovat a lákat, než kdybychom hráli jen „evergreeny“. Ale to neznamená, že bychom si nemohli dovolit do programu zařadit i pořady odlehčenější, které potěší i méně náročného posluchače. Naše programová mozaika je nejen vyvážená, ale i pestrá a návštěvnost, která nyní představuje více než 90% obsazenost hledišť, je důkazem, že cílíme správně.

Jak vzniká dramaturgie jednotlivého ročníku?

Vzhledem k tomu, že zveme na festival především ty nejlepší dosažitelné umělce, musíme si jejich vystoupení rezervovat dva až tři roky dopředu. A jsou i výjimečné ročníky, jejichž dramaturgie se tvoří jinak, než ty ostatní. Jedním z těch výjimečných byl ročník 2014, kdy město Litomyšl převzalo od zhotovitelů revitalizované zámecké návrší. K tomu jsem cílil celou dramaturgii ročníku, která měla v podtitulu Vzkříšení. Dalším tematickým ročníkem byl 2018. Festival měl šedesát let a zároveň se slavilo 100. výročí republiky. Tím příštím bude rok 2024, kdy uplyne 200 let od narození Bedřicha Smetany a my chceme uvést kompletní Smetanovo operní dílo. Obecně se snažím, aby byla dramaturgická struktura každého ročníku bohatá, od oper přes kantáty, oratoria, písňové a sborové koncerty až po koncerty symfonické, komorní či varhanní. Nechci a nemohu opomíjet jubilea významných skladatelů – vždy se ale snažím přijít na nějakou jednotící linku, která spojuje více pořadů.

Vzpomenete si na nějakou infarktovou situaci během festivalu?

Takových příhod se stalo mnoho a ne všechny patří zveřejňovat. Ale třeba: do začátku představení Dvou vdov v zámeckém nádvoří zbývají minuty. A najednou se zjistí, že hajný Mumlal, který „jde na plac“ už ve třetím výstupu, nemá pušku – prostě ji rekvizitář na zájezd nezabalil! Co bez ní na tom jevišti bude dělat, co si bez ní počne, vždyť z ní má i vystřelit?! No, během patnácti minut se nám v zákulisí sešlo z Litomyšle a blízkého okolí pět flint – od vzduchovek po historické ručnice! Ani se neptejte, odkud. A samozřejmě nemohu opomenout ani situace, které nám připravilo počasí. Zažili jsme průtrže mračen, orkán, sedmistupňový večer, kdy byl zrovna na programu balet i neskutečné vedro, kdy teploměr šplhal pomalu ke čtyřicítce a my hráli odpolední koncert! To pak dobře poznáte lidi i charaktery: v týmu i mezi umělci…

Ohlédnete-li se za těmi roky zpět, co vám vytane na mysli?

Že jsem dostal opravdu dva vzácné dary – setkávat se a spolupracovat s mimořádnými, ba největšími osobnostmi, k nimž jsem jako kluk nebo student vzhlížel jako k idolům. Byla jich celá řada, upřímně jsem měl rád Eduarda Hakena, Petra Ebena… Samozřejmě se stalo, že jsem byl z některých setkání i rozpačitý až zklamaný, ale to je život. Obecně jsem však poznal, že ti největší kumštýři jsou zpravidla prostí a srdeční.

No a tím druhým darem je okolnost, že mojí prací je můj celoživotní koníček. Takový bonus řada lidí nemá a do práce chodí z materiální nutnosti nebo i s nechutí! Ne snad, že bych nikdy neměl slabou chvilku, ale pocit štěstí stále převládá.

I přední umělci mívají trému. Odvedou v Litomyšli vždy výkon na 100 %?

Numericky se to přesně vyjádřit nedá. Snad u všech, i těch vůbec nejlepších, existuje tréma a nervozita. U některých to má třeba i jisté fyziologické projevy, jiní před výkonem odmítají komunikovat, protože mají napjaté nervy, další zase nervozitu zakrývají až živoviálností. Ale i podle toho, jak kdo umí s tímto napětím před výkonem pracovat, můžeme poznávat jeho profesionalitu i odhadovat výkon. Je asi potřebné zmínit, že naše zámecké nádvoří často zapůsobí i na skvěle připravené umělce dosti ohromujícím dojmem; také si musí poměrně rychle zvyknout na úplně novou

V roce 2014 v Arcibiskupském paláci při přípravě obřadu znovuvysvěcení kostela Nalezení sv. Kříže v Litomyšli, s kardinálem Miloslavem Vlkem a P. Františkem Benešem SDB

Slavná mše svatá, znovuvysvěcení kostela Nalezení sv. Kříže v Litomyšli, 15. června 2014

akustiku – ať už vlastního hlasu či nástroje, na jiný zvuk a dozvuk orchestru…

V poslední době si však nepamatuji, že by u nás někdo umělecky propadl. A mimořádně mne těší, když excelují umělci či celé projekty, od kterých by to zrovna nikdo nečekal.

Na co jste v letošním programu hrdý?

Pokaždé, když v lednu držím v rukou novou programovou brožuru festivalu, mívám rozechvělý pocit, protože se najednou zhmotní několikaletá dramaturgické práce, která každému ročníku předchází. Stojím si samozřejmě za každým pořadem, který je do programu zařazen, nicméně – přiznávám – také letos mám hned několik svých „favoritů“, dá-li se to tak říci. Především jsou to nepříliš často uváděné, ale nádherné Hry o Marii Bohuslava Martinů, které u nás, se sbory na arkádách, budou určitě patřit k vrcholům festivalu. Mimochodem, ač v létě, budeme mít na II. zámeckém nádvoří Betlém se vším všudy. To proto, že třetí část Her o Marii je pastorel Narození Páně. Uvedeme také další dílo současného českého skladatele Aleše Březiny – po Toufarovi to bude příběh mladé židovské malířky, která zahynula v Osvětimi, komorní opera Charlotte. Velikou radost mám z vynikajícího obsazení festivalové premiéry Berliozovy dramatické legendy Faustovo prokletí. Člověku až běhá mráz po zádech, když si představí, jak v úžasné akustice našeho zámeckého nádvoří po pekelné scéně pandemonia vyzní závěrečný sbor Hosanna!, kterým andělé doprovázejí čistou duši Markétky do nebe…

Jak ovlivňuje vaše osobní víra v Boha dramaturgii festivalu?

Kdybych věřící nebyl, nejspíš by byla dramaturgie sestavována poněkud jinak. Ale musím zdůraznit, že to není světonázor, co určuje programovou strukturu. Tím zásadním elementem je a bude kvalita – skladeb i interpretů. A pak také – možná překvapivě – čas. Totiž to, co nabízíme v programu dnes, by bylo v roce 1992 nemyslitelné, respektive mám za to, že by nebylo prodejné. Ke všemu je třeba dospět, dorůst. To se netýká jen našich posluchačů, kteří – řečeno v mírné nadsázce – zrají se mnou. Dozrávání lze dosáhnout jen neustálým posloucháním hudby, diskuzemi o ní. Během těch let u festivalu jsem mnoho věcí také ve svém životě zažil a pochopil. A přirozeně mne to formovalo a formuje, osobnostně i pracovně. Samozřejmě, že při tvorbě dramaturgie nesmím dát úplně na své vlastní pocity. Ale nebylo by úplně normální, kdybych přece jen trochu do své práce neprojektoval sebe sama a vlastní hudební preference. Také vzhledem k tomu, jaký je o festival a jeho pořady zájem, mám pocit, že to, chvála bohu, docela funguje.

Co pro vás znamená duchovní hudba?

S panem profesorem Ebenem jsme při provedení jeho Posvátných znamení rozmlouvali o hudbě jako o kadidlu, jehož kouř také stoupá vzhůru a nese osobní modlitbu.

Na Moravě se říká, že kdo zpívá, dvakrát se modlí. Myslím si, že s poslechem hudby je to obdobné. Stačí zavřít oči a prostřednictvím tónů se můžete ocitnout v jiné sféře a v jiné komunikaci se Stvořitelem. Zejména u některých skladeb a v některých obdobích. Asi je každý prožíváme jinak a s jinou hudbou – já si třeba na Velký pátek pouštím Mesiáše a v neděli pak radostně notuju Michnovu píseň Vesel se, nebes Královno. A podobně intenzivní pocity mívám při Dvořákově Stabat Mater či jeho Requiem, to jsou kompozice, které mne opravdu a vždy hluboce dojímají.

Dnes především děkuji Pánu Bohu za mé rodiče, kteří mi nejdříve darovali onu trumpetu, drželi mě u muziky a pak dokonce nechali hudbu vystudovat. A skutečnost, že mi je dáno mít jako zaměstnání vlastního koníčka, přijímám jako dar převeliký, ale také v pokoře, protože vím, že je to zároveň úkol, který musím dle nejlepšího svědomí a vědění plnit.

Pavel J. Sršeň

Foto na titulní straně Radek Kalhous, 2016, ostatní z archivu V. Střítezského